

ЕНЕРГЕТИЧНА БІДНІСТЬ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Приблизно 4 млрд людей в світі не мають доступу до електроенергії або не можуть дозволити собі мати базові енергетичні послуги для задоволення повсякденних життєвих потреб. В різних країнах світу різні вимоги щодо цих базових послуг, але найбільш поширеними є потреба в освітленні, можливості приготувати їжу, підтримати в своєму житті комфортну температуру. Тому проблема енергетичної бідності є актуальною проблемою.

Автори роботи [1] дають таке визначення енергетичної безпеки: «стан забезпечення економіки та населення джерелами енергії, який характеризується надійними, технічно безпечними та екологічно прийнятними умовами надходження паливно-енергетичних ресурсів». Тобто, якщо певна частка населення потерпає від енергетичної бідності, то це не тільки неможливість забезпечення гідної якості життя, не тільки загроза здоров'ю, але й загроза енергетичній безпеці. Але автори й цієї роботи, й багатьох інших не враховують при вимірюванні рівня енергетичної безпеки країни, регіону індикатор, який би визначав енергетичну бідність домогосподарств як складову енергетичної безпеки.

Також треба відмітити, що аналізуючи бідність населення в нашій країні, соціальні ризики, які вона провокує, ніхто з дослідників не розглядає енергетичну бідність як складову бідності взагалі. Наприклад, у своїй роботі [2] автор детально аналізує стан, причини та ризики бідності в Україні, її наслідки на базі певних показників самооцінки населенням рівня своїх доходів і витрат, рівня свого життя, але показники, які б могли характеризувати енергетичну бідність домогосподарств та які є серед показників самооцінки, не увійшли до переліку показників, які характеризують бідність.

Тому вивчення досвіду країн ЄС щодо оцінки рівня енергетичної бідності, можливості такої оцінки в Україні є надзвичайно актуальним питанням.

Незважаючи на те, що поняття «енергетичної бідності» (energy poverty) не має визначеної кваліфікації у правовому полі ЄС, проблема, з якою її зазвичай асоціюють, присутня у кожній з країн-членів. Дослідники аналітичного центру INSIGHT_E визначають енергетичну бідність як «комплекс умов, за яких фізичні особи або домогосподарства не в змозі обігрівати або забезпечити інші енергетичні послуги у своїх будинках за доступною ціною» [3].

Більш детальна кваліфікація може визначити енергетичну бідність як неспроможність реалізувати базові можливості внаслідок, прямо або опосередковано, недостатнього доступу до енергетичних послуг, з урахуванням доступних альтернативних засобів реалізації цих можливостей [4]. До того ж, на практиці кваліфікація стану енергетичної бідності в країнах-членах ЄС (формально чи, як у Франції, неформально), включає оцінку частки сукупного доходу домогосподарства або особи, що витрачається на енергоносії. Розмір такої частки може бути оціночним («істотний», «substantial»), або у деяких випадках визначається на рівні 10% [5].

Агентство зі співробітництва енергетичних регуляторів (ACER) наводить дані про те, що більшість (14) країн-членів використовують пряме визначення «вразливих споживачів» і для ринку електроенергії, і для ринку природного газу. Решта держав (5) використовують непряму кваліфікацію або ж мають формальне визначення для такої категорії споживачів лише в одній сфері. Точне визначення вразливих споживачів у сфері електроенергії мають 15 країн, та у сфері газу – 13 країн. Взагалі немає такої дефініції у Чеській Республіці, Норвегії та Словаччині (електроенергія), а у газовій сфері немає дефініцій аж у 6 країн-членах (Чеська Республіка, Данія, Іспанія, Хорватія, Латвія та Словаччина) [6, с. 7].

З кожним роком людство споживає все більше й більше енергії, і чим вищим є рівень розвитку національних економік, тим більше енергії вони використовують, про що свідчить, наприклад, Індекс європейської енергетичної бідності (EEDI), який щорічно розраховується для країн ЄС.

Європейський Індекс енергетичної бідності має дві складові: Субіндекс енергетичної бідності європейських домогосподарств (European Domestic Energy Poverty sub-Index, EDEPI) та Транспортний субіндекс європейської енергетичної бідності (European Transport Energy Poverty sub-index, ETEPI).

Саме показник EEDI обчислюється як середнє геометричне значення EDEPI та ETEPI для домогосподарств із першого за доходом квінтіля. Чим вище оцінка, тим краще ситуація з енергетичної бідності в країні. На рис. 1 наведено розподіл європейських країн за показником EEDI.

Чинниками, що здатні вивести домогосподарство за межу енергетичної бідності, традиційно вважають три: низький рівень доходів, низька енергоефективність та високі тарифи й ціни на енергію.

Показник EDEPI обчислюється як середнє геометричне значення первинних показників. Цими показниками є частка:

витрат домогосподарств на енергію для жителів з 1-го квінтіля за доходами в загальних витратах цих домогосподарств;

жителів з доходом нижче 60% від середнього еквівалентного доходу, нездатних утримувати будинок в достатньому теплі;

жителів з 1-го квінтіля за доходами, що живуть в оселях, які не мають комфортабельних умов влітку;

жителів з доходом нижче 60% від середнього еквівалентного доходу, що живуть в будинках з дахом, що протікає, вологими стінами, підлогами або фундаментом, або гниллю в віконних рамах чи підлозі.

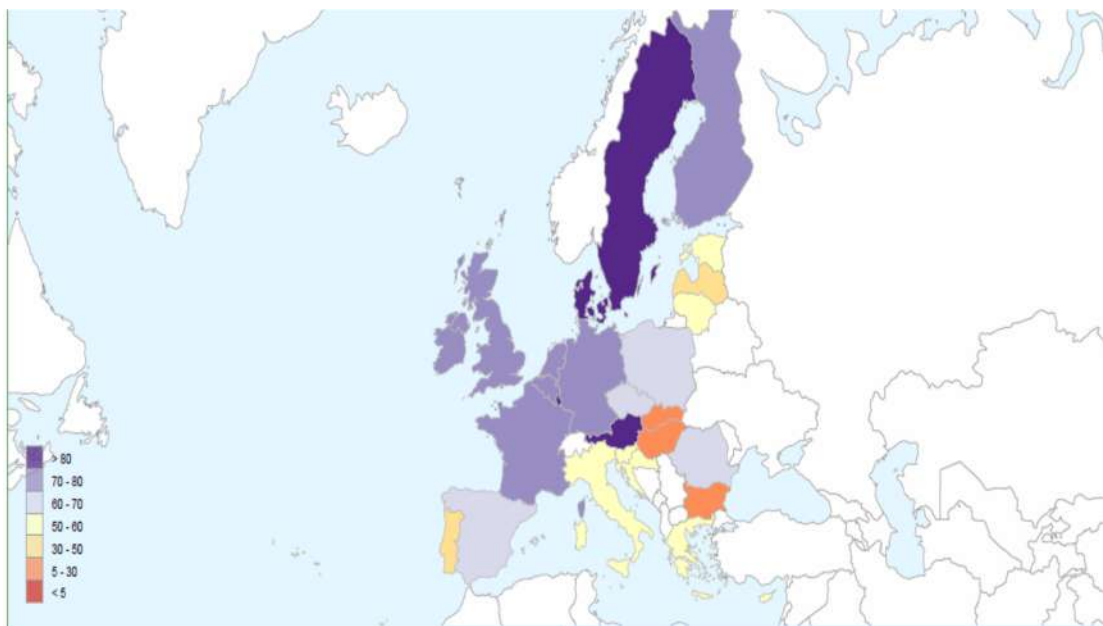

Рис. 1. Мапа розподілу країн Європейського Союзу за індексом європейської енергетичної бідності [7]

Показник ЕТЕРІ обчислюється як середнє геометричне значення показників, що оцінюють деякі з причин транспортної енергетичної бідності, а саме частку:

витрат на енергію для транспорту від загальних витрат жителів з 1-го квінтिला за доходами;

жителів з доходом нижче 60% від середнього еквівалентного доходу, які не можуть дозволити собі регулярне використання громадського транспорту;

жителів з 1-го квінтिला за доходами з дуже високим рівнем складності доступу до громадського транспорту.

Через відсутність даних по більшості країн, оцінку інших симптомів транспортної енергетичної бідності не була включено до розрахунку ЕТЕРІ [7].

Багато досліджень показують, що низька енергоефективність будинків збільшує попит на енергетичні ресурси, що прямо впливає на рівень енергетичної бідності. Але слід розглядати всі чинники, які впливають на енергетичну бідність домогосподарств (рис. 2).

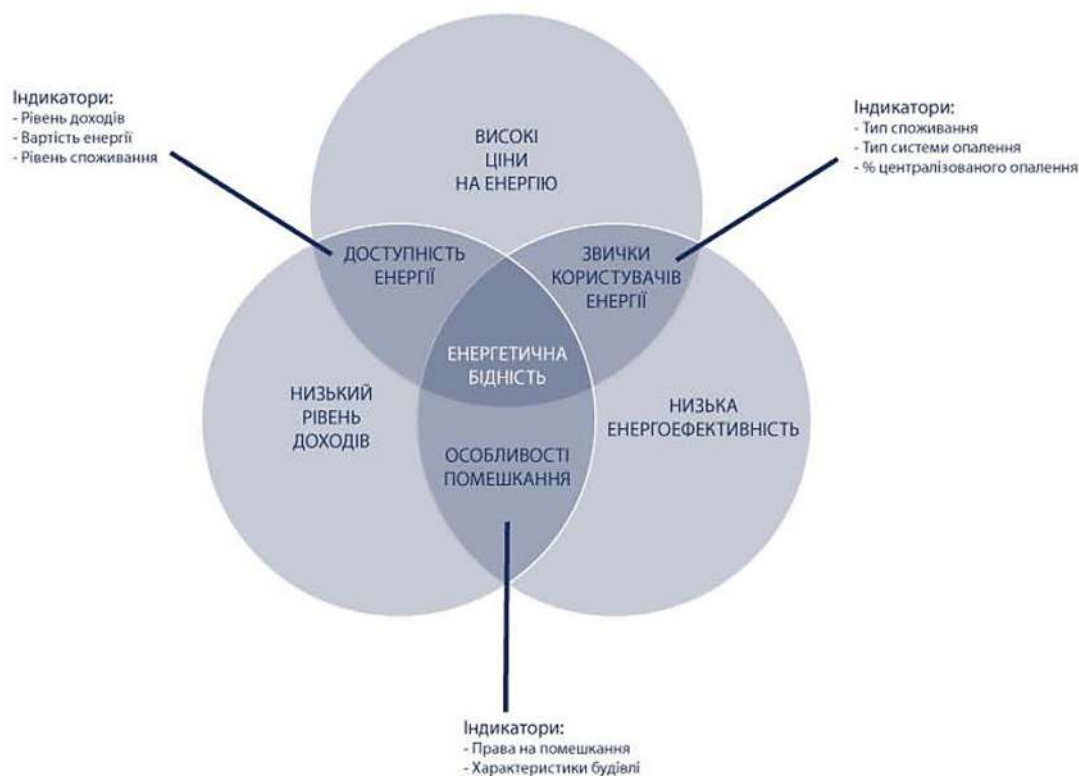

Рис. 2. Чинники енергетичної бідності та їх взаємозалежність [6]

Високий економічний рівень розвитку країни не є гарантією відсутності енергетичної бідності її населення. За даними французького INSEE (Національного інституту статистики та економічних досліджень), 5,6 млн французьких родин, або 12,1 млн людей, тобто дві третини французів мерзнуть у себе вдома [8].

При цьому співвідношення доходів жителів цих країн і вартості опалення зовсім інше, ніж в Україні. Так за даними Eurostat за 2016 рік [9], які для порівняння наведено у обстеженні, проведеному Державною службою статистики «Самооцінка домогосподарств рівня своїх доходів за 2017 рік», якщо у Люксембурзі та Фінляндії тільки 1,7% зазначають, що в них є недостатність коштів для підтримання прийнятно теплої температури у житлі, у Франції – 5%, то в Україні цей показник становив 25,6%: більше чверті населення країни має один з показників матеріальної депривації – недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону. Але не треба плекати зайві ілюзії щодо європейської якості життя: у Литві та Греції частка таких домогосподарств складає 29,3 та 29,1% [10].

Оцінка гостроти проблеми енергетичної бідності, або поширеності цього явища у суспільстві, значно ускладнена відсутністю стандартизованого підходу до визначення, суттєвою різницею у характері, обсязі та особливостях споживання енергії у різних країнах, а також часто лише опосередкованими індикаторами, доступними для оцінки. Первинну інформацію для оцінки рівня енергетичної бідності переважно отримують з даних соціологічних опитувань.

Тим не менше, статистика ACER свідчить про те, що у 5 державах-членах ЄС, де існує чітке визначення енергетичної бідності і де енергетичні регулятори здійснюють відповідний моніторинг, рівень енергетичної бідності був достатньо низьким. Наприклад, у 2017 році він становив 4,6% на Кіпрі, 8% в Естонії, 9,1%/14,2% у Франції (електроенергія/газ), 10,3% у Румунії та 11,1% у Великобританії [11].

Експерти виділяють 4 чинники, які істотним чином впливають на зменшення загрози зростання рівня енергетичної бідності у суспільстві:

наявність недискримінаційного доступу до енергетичних продуктів (підключення);

необхідний обсяг споживання енергії домогосподарством, враховуючи енергозбереження та енергоефективність;

заходи державної політики;

збільшення доходів населення.

В Україні Державною службою статистики раз на два роки по всіх регіонах країни проводяться обстеження самооцінки домогосподарствами рівня своїх доходів, у тому числі показників матеріальної депривації, серед яких є:

відсутність у зв'язку з недостатністю коштів житла у нормальному стані (протікає дах, вологі стіни/підлога/фундамент або гнилі віконні рами чи підлога);

недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону.

Тобто в Україні наразі вже є статистичні дані для розрахунку показника аналогічного EDEPI (субіндексу енергетичної бідності європейських домогосподарств). Тільки їх наведено за децильними групами, а саме відсоток населення, яке за рівнем середньодушових загальних доходів у місяць входить до складу першої та десятої децильної групи, та яке має доходи нижчі прожиткового мінімуму (встановлюється) та фактичного прожиткового мінімуму (розраховується Мінсоцполітики). Але дані для розрахунку ETEPI (транспортного субіндексу європейської енергетичної бідності) відсутні.

У першу чергу в Україні через низький рівень доходів, високі тарифи та ціни на енергію у населення недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону, тобто відсоток таких домогосподарств є не тільки доволі високим, а й збільшується в останні роки. Якщо порівняти його значення у 2017 році з 2015 роком, то можна побачити, що він хоча й не дуже значно, але збільшився. Якщо у 2015 році він становив в цілому по Україні 24,2%, то у 2017 році – 25,6%, у тому числі у міських домогосподарств він збільшився з 20,1 до 21,7%, а у сільських відповідно з 32,3 до 33,3% і ситуація дуже різна по областях України (табл. 1). Частка домогосподарств, у яких недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону в залежності від їх матеріального забезпечення наведена у табл. 2. Парадоксально, але про найбільше збільшення рівня енергетичної бідності домогосподарств заявили найбільш забезпечені матеріально особи. У цій групі населення цей показник у 2017 році збільшився на 50,5% у порівнянні з 2015 роком. У всіх інших групах цей показник також збільшився, але не так наглядно: від 1 до 5% (за даними [10]).

Таблиця 1

Розподіл відсотку населення, у якого недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону, % [10]¹

Області																								
Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська	м. Київ
32,0	8,5	26,6	19,0	9,7	93,0	15,3	68,3	7,9	9,6	32,5	14,3	37,7	14,5	12,8	13,1	64,7	27,6	32,5	70,6	7,0	31,5	10,2	34,0	4,8

¹ Без урахування територій Донецької та Луганської областей, не підконтрольних українській владі.

Динаміка кількості домогосподарств, у яких недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону в залежності від їх матеріального забезпечення [10]

Потерпало від позбавлення	Частка домогосподарств, у яких недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі, %	
	2015 рік	2017 рік
Населення, яке за рівнем середньодушових загальних доходів у місяць входить до складу першої децильної групи	33,8	34,3
Населення, яке за рівнем середньодушових загальних доходів у місяць входить до складу десятої децильної групи	10,3	15,5
Населення, середньодушові загальні доходи якого нижчі прожиткового мінімуму	36,4	38,4
Населення, середньодушові загальні доходи якого нижчі фактичного прожиткового мінімуму	30,0	30,9

Це свідчить про важливе: проблему зниження рівня енергетичної бідності домогосподарств неможливо вирішити тільки підвищенням рівня доходів населення. Оскільки витрати на обігрів приміщень газом менші, ніж на обігрів електроенергією, але вищі за вугілля (табл. 3), логічно припустити, що відсоток домогосподарств, у яких недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у своєму житлі (на придбання палива, обігрівача тощо) протягом опалювального сезону має бути найнижчим у регіонах, де видобувається вугілля та є можливість придбати його на місці без витрат на транспортування. Але це не так: у Донецькій, Дніпропетровській та Луганській областях цей показник становить 19,0, 26,6 та 32,5%; у м. Києві, Хмельницькій, Київській, Волинській, Кіровоградській та Житомирській областях частка домогосподарств, що має недостатність коштів для підтримання достатньо теплої температури у житлі нижче 10%, а найвищим цей показник є у Закарпатській області – 93,9% (!), дуже високим у Сумській, Івано-Франківській та Херсонській областях, відповідно 64,7, 68,3 та 70,6% (див. табл. 1).

Залежність частки домогосподарств, які мають недостатньо коштів для підтримання достатньо теплої температури у житлі, від частки осіб, які потерпають від 4 і більше із 9 ознак депривації, тобто взагалі мають дуже низьку якість життя, є прямою і майже функціональною (рис. 3).

По всіх регіонах відповідними службами статистики визначається структура сукупних витрат домогосподарств, в якій є показник «Витрати на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива» й довідково показник «Оплата житла, комунальних продуктів та послуг», тобто різниця між цими показниками встановлює витрати домогосподарств на паливо. На сайті Державної служби статистики є дані в цілому по країні. Але це витрати в цілому на всі види палива.

Також є статичний показник «Обсяги паливно-енергетичних ресурсів, спожитих у регіоні за звітний період, на душу населення регіону, тонн нафтового еквіваленту», джерелом інформації для розрахунку якого є офіційні дані Державної служби статистики України щодо споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти в регіонах, а також наявного населення в регіонах.

Таблиця 3

Порівняння витрат на обігрів будинку в залежності від виду палива [12] ¹

Джерело тепла	КПД котла для обігріву	Теплотворність 1 кг на кВт·год	Потреба для будинку 100 м ² , у.од.	Витрати на сезон, у.од.
Дрова	70	4,5	500	500
Євродрова	70	5,5	500	680
Пелети	70	5,2	500	675
Вугілля	90	7,7	500	585
Солярка	75	11,9	500	1430
Зріджений газ	75	13	500	1310
Електрика з урахуванням нічного тарифу	99		500	2250
Електрика. Два тарифи	99		500	1785
Електрика. Один тариф	99		500	1186

¹ Магістральний газ у даному розрахунку не враховувався.

Цей показник розраховується на підставі даних, що містяться в розділі 4 «Кінцеве споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти» форми державного статистичного спостереження № 4-мтп (річна) «Звіт про залишки та використання енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти», затвердженої наказом Держстату України від 05.09.2013 р. № 268 (зі змінами) (<http://www.ukrstat.gov.ua> – Публікації – Економічна діяльність – Енергетика – Статистичний бюлетень «Використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти»), а також даних про наявне населення в регіонах на початок звітного року (<http://www.ukrstat.gov.ua> – Публікації – Демографічна та соціальна статистика – Населення та міграція – «Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України» – Розділ «Чисельність наявного населення за регіонами»).

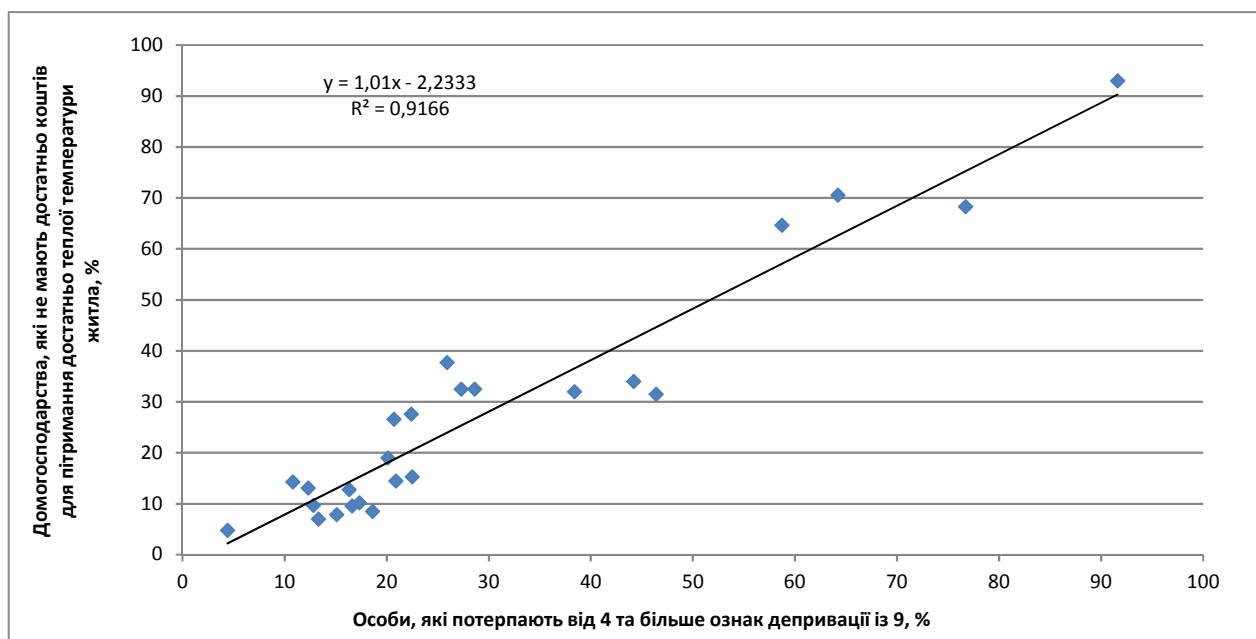

Рис. 3. Залежність частки домогосподарств, які мають недостатньо коштів для підтримання достатньої теплої температури у житлі від частки осіб, які потерпають від 4 та більше ознак депривації (на підставі даних [10])

У 2018 році було затверджено методику для оцінки кінцевого споживання енергії домогосподарствами: «Метою проведення розрахунків є визначення на рівні України на щорічній основі обсягів кінцевого споживання різних джерел енергії домогосподарствами за цілями призначення.

Розрахунок показників здійснюється за такими джерелами енергії:

- 1) електрична енергія (електроенергія);
- 2) тепла енергія (теплоенергія);
- 3) природний газ;
- 4) тверде паливо (вугілля, брикети вугільні та торф'яні, торф);
- 5) нафтопродукти (зріджений нафтовий газ, газойль (дизельне паливо), гас, мазут топковий, дистилати нафтові);
- 6) біопаливо та відходи (вугілля деревне, дрова для опалення, паливні брикети та гранули з деревини та іншої природної сировини, біомаса, відходи) [13, с. 7-8].

Показник «Обсяги паливно-енергетичних ресурсів, спожитих у регіоні за звітний період, на душу населення регіону, тонн нафтового еквіваленту» разом з показниками державного вибіркового обстеження умов життя є інформаційною базою для оцінки обсягів кінцевого споживання енергії домогосподарствами за цілями призначення методами математичного моделювання.

«Загальне споживання енергії для домогосподарств певної категорії обчислюється як сумарна кількість енергії, що була необхідною для всіх цілей, для яких ця енергія може використовуватись. Наприклад, обсяги спожитої електроенергії у загальному випадку визначаються як енергія, необхідна для живлення всіх наявних у домогосподарстві електричних приладів, які використовувались упродовж визначеного періоду — року (електроенергія може використовуватись за всіма

цілями призначення). Формула для розрахунку має вид

$$E = \sum_{j=1}^n \sum_{s=1}^S P_{sj} \cdot z_s \cdot t_{sj} \cdot w_j,$$

де P_{sj} — кількість приладів типу s (наприклад, телевізорів) у j -му домогосподарстві;

z_s — споживання електроенергії приладом s ;

t_{sj} — кількість годин використання приладу s в домогосподарстві j протягом визначеного періоду — року;

w_j — кількість домогосподарств;

S — кількість типів електричних приладів у домогосподарстві» [13, с. 13].

За іншими джерелами енергії розрахунки здійснюються аналогічно. На підставі цієї методики вже є розраховані дані за 2016 та 2017 роки в цілому по країні [14, 15].

В Україні законодавча база для вирішення проблеми зниження рівня енергетичної бідності домогосподарств практично готова, а саме:

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [16], який чітко розмежовує, де відповідальність споживача, а де — власника;

Закон України «Про енергоефективність будівель» [17], який чітко регламентує, яким чином провести енергоаудит, щоб зарахувати будинок до того чи іншого класу, та хто його повинен проводити. Це, по суті, повністю Директива 31 ЄС з енергоефективності будівель.

Але обов'язковість виконання цього закону впливає на економічну окупність додаткового утеплення фасаду, бо у власника наразі може просто не бути фінансової можливості оплатити виконання таких робіт, навіть за декілька десятиріч. Найбільші фінансові труднощі виникнуть в першу чергу у власників житла

забудови 60-70-х роках минулого століття. Й треба розуміти, що відсоток такої забудови досить великий. Виконати роботи з утеплення коштом самих власників квартир або з залученням комерційних банківських кредитів навряд чи реалістично. Вирішити цю ситуацію можливо за рахунок доступу власників багатоквартирних будинків до «довгих» кредитів під невеликий річний відсоток через запуск цільових державних програм із залученням коштів міжнародних організацій. Час окупності таких заходів у середньому становить від 15 до 25 років.

В Україні прийнято Закон «Про Фонд енергоефективності» [18], який потребує певних гарантій з боку нашої держави, тому що, співфінансуючи Фонд, наші партнери повинні бути переконані в прозорому використанні коштів. Але Фонд ще має стати технічним офісом підтримки, який запропонує найпрогресивніші технології для утеплення багатоповерхівок, бо питання енергоефективності — це не тільки питання домогосподарств для вирішення проблеми енергетичної їх безпеки, це питання енергонезалежності всієї держави.

Наразі в нашій країні німецький бізнес є одним із головних партнерів із впровадження енергоефективних заходів, тому доцільно ретельно вивчити німецьку практику. Маючи технології, досвід і кошти, німці поставили собі за мету до 2030 року відмовитися від атомної енергетики.

Багато в кого та доволі часто виникає питання: чи варто модернізувати старе житло? Навряд чи в країні в найближчі роки з'являться кошти для знесення цілих кварталів і спорудження нових будинків. Все ж таки треба готуватися до модернізації всього житла. І тут знову можна скористатися досвідом Німеччини. Й не тільки в цьому питанні [19].

Треба враховувати той факт, що термoeфективність будинку безпосередньо впливає на суму плати за опалення. В неутепленому будинку мешканці платять більше і мають більший ризик опинитися за межею енергетичної бідності. Небезпекою є й те, що низькі доходи не даватимуть можливості застосувати утеплення чи термомодернізацію. І домогосподарства й надалі будуть змушені переплачувати зайві кошти.

На жаль, в країні все ще нерационально використовується енергія. Ця небезпечна звичка виникла ще в радянські часи як наслідок системи соціальної допомоги і занижених соціальних тарифів.

Тобто, місцевим громадам, враховуючи досвід європейських країн, треба знаходити сили й кошти на вирішення одного з найбільш важливих питань — питання енергоефективності, зокрема, термомодернізації, бо альтернативи немає. Упродовж 25 років в Україні розраховували тільки на те, що газ дешевий, його завжди можна купити, жодним чином не стимулюючи людей до ощадливого його використання. Потрапивши під політичний вплив цього інструменту, виникла ситуація, коли українська родина сьогодні споживає в 3-5 разів більше газу ніж польська чи німецька на 1 м² житла.

Наша країна повинна наблизитися до європейської моделі споживання й обліку енергоресурсів, тим більше що можна скористатися досвідом реформ децентралізації в Європі. Наприклад, Польщі на це знадобилося практично 8-10 років. Але зараз технології

настільки швидко розвиваються, що за вдосконаленого законодавства найкращий ефект можна отримати вже через 4-5 років.

В Україні працює державна програма «тепліх кредитів», яка дає змогу компенсувати 30-40% витрат на енергоефективні заходи. У 2015 році й частково у 2016 році відбувся прорив в організації ОСББ. Тож в країні з'являється власник, який може залучати кошти, зокрема й на енергоефективні заходи. Але власникам одного будинку, однієї громади доволі складно вирішувати такі проблеми, тому треба прискорити процес не тільки організації ОСББ, але й об'єднання територіальних громад.

Станом на 10 травня 2019 року за даними моніторингу процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування за період 2015-2019 років 4185 територіальних громад об'єдналися або приєдналися до інших. Це становить всього 38,2% від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 року¹. У перспективних планах, затверджених Урядом, 9100 територіальних громад повинні об'єднатися у 1311 об'єднаних територіальних громад. Це об'єднає 29,5 млн осіб, або 75,4% від загальної чисельності населення України.

Децентралізації та підвищення енергоефективності повинні дати й макроекономічний ефект: створення нових робочих місць, а це додаткові надходження до бюджету.

Децентралізація та енергоефективність — надзвичайно перспективні напрями для розвитку бізнесу, особливо для тих, хто сьогодні будує мережевий або регіональний бізнес. Регіони вже визначили найпріоритетніші для них галузі. І бізнес буде мати можливість обирати, чим займатися, визначати, які умови для ведення підприємницької діяльності є найкомфортнішими. Діалог між місцевою владою і бізнесом повинен виходити на зовсім інший рівень.

Окрім заходів, які спрямовані на підвищення енергоефективності держава може застосовувати «заходи, що базуються на системі соціальної підтримки, можуть бути краще таргетовані до специфічних груп населення, які мають відносно вищий ризик енергетичної бідності. Також, такий підхід дозволяє надавати державну підтримку для пом'якшення інших соціальних негараздів та ризиків, які можуть бути непрямо пов'язаними із енергетичною бідністю. Найчастіше формами такої допомоги є надання соціального житла, що має належний рівень енергоефективності, або монетарна підтримка на оплату усіх рахунків, що включає енергетичні та комунальні послуги» [6, с. 16].

Для України з точки зору вдосконалення системи соціального захисту проти енергетичної бідності нагальною проблемою є відокремлення заходів боротьби із саме енергетичною бідністю від загальної системи підтримки домогосподарств із низькими доходами.

«Відповідною рекомендацією для Кабінету міністрів України є швидке та злагоджене запровадження адресної монетизованої грошової підтримки для вразливих споживачів енергетичних послуг. При цьому, найважливішими принципами реформи мають стати:

виключно грошова та адресна форма підтримки; функції держави мають виконуватися її органами, а не перекладатися на інших учасників відносин;

¹ Без урахування тимчасово окупованої території.

справедливі правила мають застосовуватися як до окремих споживачів, так і до їх об'єднань, наприклад, ОСББ» [6, с. 18].

Аналіз проблеми енергетичної бідності в країнах ЄС показав, що її оцінка значно ускладнена відсутністю стандартизованого підходу до визначення, суттєвою різницею у характері, обсязі та особливостях споживання енергії у різних країнах, а також часто лише опосередкованими індикаторами, доступними для оцінки. Первинну інформацію для оцінки рівня енергетичної бідності переважно отримують з даних соціологічних опитувань.

В Україні Державною службою статистики раз на два роки по всіх регіонах країни проводяться обстеження самооцінки домогосподарствами рівня своїх доходів, у тому числі показників матеріальної депривації, тобто є статистичні дані для розрахунку показника аналогічного Субіндексу енергетичної бідності європейських домогосподарств.

Аналіз статистичних даних свідчить, що проблему зниження рівня енергетичної бідності домогосподарств неможливо вирішити тільки підвищенням рівня доходів населення.

На жаль, в країні все ще нерационально використовується енергія. Але децентралізації та підвищення енергоефективності є надзвичайно перспективними напрямками для розвитку бізнесу, особливо для тих, хто сьогодні будує мережевий або регіональний бізнес, даючи макроекономічний ефект: створення нових робочих місць, тобто додаткові надходження до бюджету.

Для України з точки зору вдосконалення системи соціального захисту проти енергетичної бідності нагальною проблемою є відокремлення заходів боротьби із саме енергетичною бідністю від загальної системи підтримки домогосподарств із низькими доходами.

Список використаних джерел

1. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 3(28). С. 5-15.
2. Антонюк В.П. Проблема бідності та соціальні ризики для розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 6-14.
3. Pye S, Dobbins S, Baffert C, Brajković J, Grgurev I, Miglio D R and Deane P 2015 Energy Poverty and Vulnerable Consumers in the Energy Sector Across the EU: Analysis of Policies and Measures London, Insight_E. URL: https://www.ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/INSIGHT_E_Energy%20Poverty%20-%20Main%20Report_FINAL.pdf.
4. Rosie Day, Gordon Walker, Neil Simcock. Conceptualising energy use and energy poverty using a capabilities framework. URL: https://www.ac.els-cdn.com/S0301421516301227/1-s2.0-S0301421516301227-main.pdf?_tid=5567266d-dc71-4c5e-8a46-e657a7ae82cd&acdnat=1548327637_d249c-9916ab2a50e4345333dbea7e72d.
5. Definitions and indicators of energy poverty across the EU. URL: [https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/definitions-and-indicators-of-energy-poverty-across-the-eu\(aa33a5c9-f50b-4ac2-bea5-eddd3140ee23\).html](https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/definitions-and-indicators-of-energy-poverty-across-the-eu(aa33a5c9-f50b-4ac2-bea5-eddd3140ee23).html).
6. Енергетична бідність. Проблеми та підходи в ЕС та Україні. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2019-02/Energy_POVERTY_print-1.pdf.

default/files/publications/2019-02/Energy_POVERTY_print-1.pdf.

7. European Energy Poverty Index (EEPI). URL: <https://www.openexp.eu/european-energy-poverty-index-eepe>.

8. Institut national de la statistique et des études économiques. URL: <https://www.insee.fr/fr/accueil>.

9. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>.

10. Демографічна та соціальна статистика / Доходи та умови життя. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/virdg.htm.

11. Агентство зі співробітництва енергетичних регуляторів (ACER). URL: https://www.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Publication/ACER%20Market%20Monitoring%20Report%202017%20-%20Electricity%20and%20Gas%20Retail%20Markets%20Volume.pdf.

12. Опалення будинку, що краще і дешевше. Порівняння видів палива. URL: <http://dimcad.in.ua/опалення-будинку-що-краще-і-дешевше/>.

13. Методика для оцінки обсягів кінцевого споживання енергії домогосподарствами за цілями призначення методами математичного моделювання. URL: http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/295/m_ose_dg.pdf.

14. Структура кінцевого споживання енергії домогосподарствами за цілями призначення у 2016 році. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/energ/st_kn_sposh_energ_dom/st_kn_sposh_energ_dom_16u.htm.

15. Структура кінцевого споживання енергії домогосподарствами за цілями призначення у 2017 році. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/energ/st_kn_sposh_energ_dom/st_kn_sposh_energ_dom_17u.htm.

16. Закон України «Про житлово-комунальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>.

17. Закон України «Про енергоефективність будівель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19>.

18. Закон України «Про Фонд енергоефективності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2095-19>.

19. Зарубіжний досвід розвитку систем централізованого та автономного тепло- та електропостачання. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/5.-TSentralizovane-ta-avtonomne-teplozabezpechennya.pdf>.

References

1. Sukhorukov A.I., Kharazishvili Yu.M. (2013). Shchodo metodolohii kompleksnoho otsiniuvannia skladnykh ekonomichnoi bezpeky derzhavy [On the methodology of complex assessment of the components of the economic security of the state]. *Strategichni priorytety – Strategic priorities*, 3(28), pp. 5-15 [in Ukrainian].
2. Antonyuk V.P. (2016). Problema bidnosti ta sotsialni ryzyky dlia rozvytku Ukrainy [The problem of poverty and social risks for the development of Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1 (30), pp. 6-14 [in Ukrainian].
3. Pye S, Dobbins S, Baffert C, Brajković J, Grgurev I, Miglio D R and Deane P 2015 Energy Poverty and Vulnerable Consumers in the Energy Sector Across the EU: Analysis of Policies and Measures London, Insight_E. Retrieved from <https://www.ec.europa.eu/energy/sites/>

ener/files/documents/INSIGHT_E_Energy%20Poverty%20-%20Main%20Report_FINAL.pdf.

4. Rosie Day, Gordon Walker, Neil Simcock. Conceptualising energy use and energy poverty using a capabilities framework. Retrieved from https://www.ac.els-cdn.com/S0301421516301227/1-s2.0-S0301421516301227-main.pdf?tid=5567266d-dc71-4c5e-8a46-e657a7ae82cd&acdnat=1548327637_d249c-9916ab2a50e4345333dbea7e72d.

5. Definitions and indicators of energy poverty across the EU. Retrieved from [https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/definitions-and-indicators-of-energy-poverty-across-the-eu\(aa33a5c9-f50b-4ac2-bea5-eddd3140ee23\).html](https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/definitions-and-indicators-of-energy-poverty-across-the-eu(aa33a5c9-f50b-4ac2-bea5-eddd3140ee23).html).

6. Enerhetychna bidnist. Problemy ta pidkhody v ES ta Ukraini [Energy poverty. Problems and approaches in the EU and Ukraine]. Retrieved from https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2019-02/Energy_POVERTY_print-1.pdf [in Ukrainian].

7. European Energy Poverty Index (EEPI). Retrieved from <https://www.openexp.eu/european-energy-poverty-index-eepe>.

8. Institut national de la statistique et des études économiques [The national institute of statistics and economic studies]. Retrieved from <https://www.insee.fr/fr/accueil> [in French].

9. Eurostat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/>.

10. Demografichna ta sotsialna statystyka / Dokhody ta umovy zhyttia [Demographic and Social Statistics / Income and Living Conditions]. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/virdg.htm [in Ukrainian].

11. Ahentstvo zi spivrobotnytstva enerhetychnykh rehulyatoriv (ACER) [Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER)]. Retrieved from https://www.acer.europa.eu/Of-ficial_documents/Acts_of_the_Agency/Publication/ACER%20Market%20Monitoring%20Report%202017%20-%20Electricity%20and%20Gas%20Retail%20Markets%20Volume.pdf [in Ukrainian].

12. Opalennia budynku, shcho krashche i deshevshe. Porivnyannia vydiv palyva [Home heating is better and

cheaper. Comparison of fuels]. Retrieved from <http://dimcad.in.ua/опалення-будинку-що-краще-і-дешевше> [in Ukrainian].

13. Metodyka dlia otsinky obsyahiv kintsevoho spozhyvannia enerhii domohospodarstvy za tsilyamy pryznachennia metodamy matematychnoho modelyuvannia [Methodology for estimating final energy consumption by households for the purpose of mathematical modeling]. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/295/m_ose_dg.pdf [in Ukrainian].

14. Struktura kintsevoho spozhyvannia enerhii domohospodarstvy za tsilyamy pryznachennia u 2016 rotsi [Structure of final energy consumption by households by purpose in 2016]. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/energ/st_kn_sposh_energ_dom/st_kn_sposh_energ_dom_16u.htm [in Ukrainian].

15. Struktura kintsevoho spozhyvannia enerhii domohospodarstvy za tsilyamy pryznachennia u 2017 rotsi [Structure of final energy consumption by households by purpose in 2017]. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/energ/st_kn_sposh_energ_dom/st_kn_sposh_energ_dom_17u.htm [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrayiny «Pro zhytlovo-komunalni posluhy» [Law of Ukraine «On Housing and Communal Services»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19> [in Ukrainian].

17. Zakon Ukrayiny «Pro enerhoefektyvnist budivel» [Law of Ukraine «On the energy efficiency of buildings»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19> [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrayiny «Pro Fond enerhoefektyvnosti» [Law of Ukraine «About the Energy Efficiency Fund»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2095-19> [in Ukrainian].

19. Zarubizhnyi dosvid rozvytku system tsentralizovanoho ta avtonomnoho teplo- ta elektropostachannia [Foreign experience in the development of district and autonomous heat and power supply systems]. Retrieved from <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/5.-TS-entralizovane-ta-avtonomne-teplozabezpechennya.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.10.2019

Прийнято до друку 19.12.2019

Формат цитування:

Кочешкова І. М. Енергетична бідність в країнах ЄС та Україні. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2 (37). С. 48-55. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).48-55](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).48-55)

Kocheshkova I. M. (2019). Energy poverty in EU countries and Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (37), pp. 48-55. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).48-55](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).48-55)